

ВІДГУК

офіційного опонента, професора кафедри регіональної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктора наук з державного управління, професора Рачинського Анатолія Петровича на дисертаційну роботу Ющука Романа Васильовича на тему «Організаційно-правові засади партисипації в місцевому самоврядуванні України», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Львівська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, темами

Становлення України як суверенної, незалежної, демократичної держави та обраний нею курс на європейську інтеграцію зумовлюють необхідність суттєво підвищити дієвість системи державного управління та місцевого самоврядування. Демократичні перетворення, що відбуваються в державі, потребують нових підходів до формування механізмів та інструментів функціонування місцевого самоврядування через впровадження стандартів демократичного, відкритого врядування. Важливо усвідомлювати, що модель демократичного, відкритого врядування базується на залученні громадян до планування та прийняття рішень ОМС, забезпеченні підзвітності їхньої діяльності та наданні якісних адміністративних послуг. Урахування підходів і принципів відкритого врядування дозволяє модернізувати діяльність ОМС, дає можливість громаді займатися плануванням та управляти власними справами, підвищує ефективність органів місцевої влади, створює громадську довіру до них через прозорі процеси, підзвітність та діалог.

Глобальною ініціативою, спрямованою на інтеграцію принципів відкритого врядування у діяльність муніципалітетів, є програма Партнерство «Відкритий уряд» на місцевому рівні (OGP Local), що об'єднує місцеві органи влади, громадські організації та громадян для впровадження прозорих, підзвітних і інклюзивних підходів у місцевому управлінні, пропонує підтримку та розвиток практик громадської участі, роблячи суспільні дії більш прозорими, колективними та підзвітними. Вдосконалення ж практики та політики відкритого урядування допоможе місцевим органам влади зміцнити демократію та досягти більш високого рівня прозорості в місцевих державних установах і зробити свій внесок у Програму сталого розвитку ООН до 2030 року, зокрема, для досягнення мети № 16 Сталого Розвитку («Мир, справедливість і сильні інституції»).

Водночас результати досліджень науковців, досвід практиків вказують на те, що попри позитивні зміни, що відбулися в державно-владних відносинах, місцеве самоврядування не стало повною мірою самодостатнім системним

явищем в частині організаційно-правового функціонування та соціально-економічного змісту, не відповідає повною мірою очікуванням суспільства. Можна виокремити кілька причин нормативного, організаційного, інституційного штибу, що зменшують поступальний розвиток місцевого самоврядування. Акцентуючи увагу на визначенні «партисипації» як форми активної участі громадян в організації життєдіяльності на місцевому рівні, дисертаційне дослідження Ющука Романа Васильовича на тему «Організаційно-правові засади партисипації в місцевому самоврядуванні України» є актуальним за визначенням завдань дослідження, отриманими результатами та напрямками обґрунтування організаційно-правових засад партисипації та впровадження їх у місцеве самоврядування України.

Важливо досліджувати особливості європейських правових актів, які стосуються демократичних практик партисипативної демократії, з метою їх подальшого впровадження в Україні. Відповідно, першочерговим завданням у напрямі розвитку демократії в Україні має стати обов'язкове використання партисипативних принципів в діяльності місцевих органів влади. Їх реалізація пов'язана з відродженням місцевих традицій самоврядування, поширенням і розвитком існуючих громадських ініціатив, а також зі створенням нових структур співучасті під час вирішення питань місцевого значення, запозичених з досвіду європейських країн. Обраний Україною курс на європейську інтеграцію вимагає врахування кращих демократичних практик партисипативної демократії, які відтворені в різних документах європейських інституцій, з метою диверсифікації спільної діяльності інститутів місцевого самоврядування стосовно вирішення питань місцевого значення, що дозволить підвищити рівень демократизації публічно-управлінського процесу.

Дисертаційне дослідження Ющука Романа Васильовича на тему «Організаційно-правові засади партисипації в місцевому самоврядуванні України» здійснено в межах науково-дослідної роботи кафедри публічного врядування Національного університету «Львівська політехніка» на тему «Наукові засади забезпечення сталого розвитку територіальних громад і територій в умовах національних викликів та повоєнного відновлення України» (державний реєстраційний номер 0124U000016). Зокрема, автором проаналізовано досвід організаційно-правових основ партисипації у системах публічного управління країн ЄС. Автором акцентовано увагу на рівнях участі громадян (інформування, консультація, діалог та партнерство) та окремих форм участі громадян (імперативні, консультативні); передумов та особливостей правового поля, відповідно до яких у країнах ЄС сформована розгалужена система міжнародних та європейських стандартів участі громадян у процесах прийняття рішень.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень,
висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність**

Автор розглянув й ґрунтовно проаналізував наукові дослідження з теорії й практики державного та публічного управління, що сприяло формуванню специфічного поля дослідження та виробленню системного підходу до аналізу

предмета дослідження. Джерельну базу дослідження склали міжнародні й національні законодавчі та нормативно-правові документи, зокрема закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, зарубіжні нормативно-правові акти, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених тощо. Представлена автором мета дисертаційної роботи – обґрунтування організаційно-правових засад партисипації у місцевому самоврядуванні, розроблення інноваційних підходів їх впровадження, окреслення перспектив розвитку явища партисипації – досягнута та логічно розкрита.

У *першому розділі* «Теоретико-правові засади партисипації в місцевому самоврядуванні» проаналізовано поняття «партисипація», «партисипаторна демократія», «громадська участь», «партисипаторний бюджет», «залучення громади», «громадське врядування», «учасницьке суспільство», «учасницька партія», «партисипаторне суспільство» та багато інших, які дедалі частіше застосовуються та впроваджуються у теорії та практиці публічного управління.

Концептуалізовано модель партисипаторної демократії, що передбачає активну участь громадян в обговоренні та прийнятті рішень з основних питань життя. Вона включає інструменти, які використовуються місцевою владою для залучення громадян у процес колективного вироблення рішень (стор. 35 дис.).

Заслуговує на увагу достатньо детальний аналіз нормативно-правового забезпечення здійснення партисипації в Україні (стор. 45–59 дис.), зокрема таких форм участі в місцевому самоврядуванні: право членів територіальної громади впливати на процес прийняття рішень на місцевому рівні у формі місцевого референдуму, загальних зборів громадян, громадських слухань, внесення місцевої ініціативи на розгляд органів місцевого самоврядування та ініціювання створення органів самоорганізації населення (стор. 47 дис.).

Важливо, що автор посилює необхідність дослідження правових основ партисипації в системі публічного управління країн ЄС. Заслуговує на увагу аналіз окремих резолюцій та нормативних актів ЄС: Резолюції Комітету з прав людини ООН щодо рівної участі в політичних та державних справах 2014 року, яка наголошує на критичній важливості рівної та ефективної участі в політичних та державних справах з метою демократичного врядування; Резолюції щодо рівної участі в політичних та державних справах, прийнятій 2015 року; Резолюції про захист правозахисників; Керівних принципів щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень тощо.

Позитивно, що автор також аналізує новації законотворців щодо впровадження зазначених вище норм у систему публічного управління. Так, ще 17 жовтня 2024 року Президент України підписав Закон України «Про публічні консультації» № 3841-IX, яким визначаються основні засади (стандарти) проведення публічних консультацій під час формування та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення. Закон забезпечує право на участь в управлінні публічними справами, визначає правила проведення публічних консультацій, їхні терміни, форми та принципи. Закон прийнято з метою упорядкування залучення заінтересованих сторін до участі у прийнятті

рішень шляхом проведення публічних консультацій на всіх етапах постановки проблеми, розроблення, формування та реалізації державної політики, вирішення питань місцевого значення. Автором актуалізовано питання саме ефективного залучення громадян до процесу прийняття рішень, що є сьогодні особливо актуальним у місцевому розвитку та пов'язаним з такими аспектами: політичним, нормативно-правовим, ресурсним (стор. 53 дис.).

Аналізуючи правові основи партисипації в системі публічного управління країн ЄС автор, на основі положень Кодексу практики участі громадськості в прийнятті рішень, представляє Матрицю участі громадськості у європейській сучасній практиці публічного управління (стор. 62 дис.) з визначенням рівнів участі: інформація, консультації, діалог і партнерство, застосування яких забезпечує ефективність процесу прийняття рішень.

У *другому розділі* «Організаційні засади партисипації в місцевому самоврядуванні України» проаналізовано форми участі громадян в місцевому самоврядуванні України. Важливо, що автор приділяє належну увагу питанням розробки статутів територіальної громади та пакету супровідних документів, у тому числі щодо місцевих ініціатив. Зокрема, типові положення про місцеву ініціативу запропоновано як додаток до статуту органу місцевого самоврядування. Місцева ініціатива як форма безпосередньої участі членів територіальної громади в місцевому самоврядуванні – це можливість мешканців громади самотійно підготувати проект рішення, який обов'язково розглядається на сесії відповідної ради. Правова підстава застосування прямо передбачена статтею 9 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Аналізуючи Статут громади та інші нормативно-інформаційні вимоги щодо участі громадськості, акцентує увагу на можливих проблемних моментах нормативно-правового, організаційного та інформаційного характеру щодо участі на рівні громади (стор. 76 дис.).

Варто погодитися з автором дослідження, що проблемами на сучасному етапі розвитку місцевого самоврядування є відсутність реалізації форм безпосередньої участі громади в управлінні місцевими справами, що гальмується низкою труднощів: відсутністю процесуальних норм, обмеженістю місцевих бюджетів і пасивністю жителів територіальних громад.

Окремо слід зазначити, що використанню інструментів участі громадян в онлайн-форматі сприяв розвиток ІКТ загалом та широке впровадження елементів електронної демократії в практику місцевого самоврядування.

Враховуючи зазначену динаміку громадської участі, зокрема її форм, способів, наявність різноманітних інструментів, автором запропоновано застосування методологічного підходу, що полягає у розробленні трьох компонентів як передумови партисипації: компонента 1 – мета партисипації; компонента 2 – результат партисипації; компонента 3 – методологія партисипації. Автор презентує Концепцію електронної участі (в основі якої є індекс електронної участі ООН (EPI), що складається з трьох основних компонентів: електронної інформації, електронних консультацій та електронного прийняття рішень (стор. 89 дис.). Упродовж останнього

десятиліття проблематика електронної участі набуває дедалі більшого значення. До прикладу, Україна за одне десятиліття упродовж 2014–2024 років зуміла піднятися в рейтингу EPI з 77 до 1 місця серед 193 держав.

Рівень е-участі є одним з інтегральних індикаторів моніторингу, який використовується Департаментом ООН з економічних і соціальних питань (UNDESA) для оцінки розвитку ініціатив електронного урядування (індекси E-Government та E-Participation). Автором сформовано основні критерії та підвимири електронної участі: електронне сповіщення, електронне ввімкнення, електронний дискурс, електронний діалог, електронна співпраця та розширення прав і можливостей, які мають на меті відобразити співвідношення до інших типів взаємодій, що можуть мати місце в послугах електронної участі. Ці підвимири розрізняють різні способи взаємодії між громадянами та урядом за допомогою технологій і керуються вимірами EPI: електронна інформація, електронні консультації та електронне прийняття рішень (стор. 99 дис.).

Одним із ключових, на нашу думку, етапів дослідження є оцінювання партисипаторної активності громадян у місцевому самоврядуванні за показниками електронної участі. Автор справедливо стверджує, що платформи електронної участі сьогодні є однією з найважливіших рис демократії (стор. 105 дис.), адже індекс електронної участі ООН (EPI) – це багатокомпонентне поняття, яке складається з трьох основних компонентів: електронної інформації, електронних консультацій та електронного прийняття рішень. Відповідно до Індексу електронної участі ООН, електронна участь налічує кілька форм: вона починається як обов'язкова умова з інформативного рівня, під час якого уряд надає своїм громадянам основну інформацію, що веде до другої, двосторонньої форми, коли громадян запрошують висловити свою думку урядам, і, врешті, варіанту партнерства, під час якого громадяни стають головною дійовою особою, очолюючи процес вироблення політики. Автором деталізуються складові EGDI (E-Government Development Index) – комплексного показника трьох важливих вимірів електронного урядування: надання онлайн-послуг, телекомунікаційний зв'язок і людський потенціал.

Наведено індекси партисипації України: загальний рейтинг, індекс електронного урядування, індекс електронної участі (стор. 111 дис.).

Важливо, що автор аналізує діяльність урядів через внесок в електронне урядування, впроваджуючи ІКТ для надання послуг підприємствам, громадянам та урядовим або неурядовим установам через їх типи залежно від характеру зацікавлених сторін: «government-to-citizens» (G2C), «government-to-business» (G2B), «government-to-government» (G2G) (стор. 113 дис.).

У *третьому розділі* «Інноваційні підходи до впровадження партисипації в місцевому самоврядуванні України службовців» аналізується потенціал використання досвіду Республіки Польща для розвитку партисипації в Україні. Зокрема, це детальний аналіз нормативно-правової бази, що формує основу партисипації у Польщі (стор. 133 дис.); ініціативи відкритого уряду Польщі для впровадження партисипації (стор. 134 дис.). Автором систематизовано

принципи відкритого врядування в правових та політичних рамках польських муніципалітетів (стор. 140 дис.).

Крім того, автором досліджено перспективні форми партисипації у місцевому самоврядуванні України (стор. 143–159 дис.). Партисипаторне або учасницьке бюджетування розглядається як інструмент прямої демократії, за допомогою якого громадяни беруть участь у прийнятті рішень щодо розподілу бюджетних коштів. Загалом, механізми громадського бюджету запроваджуються в Україні не так давно і без законодавчого закріплення, проте вже зараз напрацьована практика, яка може бути застосована ОМС для запровадження громадських бюджетів участі у своїх містах. Так, у більшості міст, що запровадили громадські бюджети, визначені детальні процедури ініціювання, розгляду, голосування та виконання громадського бюджету.

Ще у березні 2020 року Мінфіном України затверджено методичні рекомендації щодо механізмів участі громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні, метою яких є визначення переліку механізмів, здатних забезпечити участь громадськості у бюджетному процесі на місцевому рівні. Отож, дослідження будуть корисними при підготовці інформації з питань місцевого бюджету у доступній для громадськості формі, що допомагає громадянам зрозуміти суть місцевого бюджету та підвищує рівень прозорості формування бюджетної політики (стор. 152 дис.).

Автор у своїх дослідженнях базується на положеннях Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо народовладдя на рівні місцевого самоврядування», яким вносяться зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Закону України «Про статус депутатів місцевих рад», завдяки яким визначаються основні механізми реалізації прав громадян України на безпосередню участь у місцевому самоврядуванні, своєчасне і повне отримання інформації.

Детально проаналізовано План заходів з реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні на 2024–2027 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 березня 2024 р. № 270-р. (стор. 150, 158 дис.).

За критерій поділу інноваційних інструментів забезпечення партисипації в місцевому самоврядуванні інструментів у дослідженні взято результат, якого має досягнути партисипація при здійсненні самоврядування: інструменти для інформування громадськості; інструменти для генерації та отримання вхідних даних; інструменти для досягнення консенсусу та досягнення згоди. Автором проаналізовано передумови для вибору інструментів інформування громадськості на стратегічному рівні (стор. 160 дис.), передумови для вибору особистісних та дистанційних інструментів інформування громадськості (стор. 164 дис.), інструменти особистої партисипації у сфері прямого / дистанційного інформування громадськості (стор. 165 дис.), організаційні особливості партисипації у сфері досягнення консенсусу (стор. 169 дис.), а також проаналізовано методи вирішення конфліктів: партисипаторний підхід

учасників та методи управління конфліктами, запобігання їм та вирішення конфліктів під час партисипації (стор. 172–174 дис.).

Таким чином, реалізація громадської участі має включати як фізичні, так і цифрові інструменти. Автором розроблено та запропоновано такі інструменти: опитувальник щодо організації особистих заходів або зустрічей; методологічну розробку щодо організації партисипації у форматі особистих зустрічей з членами громади; методи управління конфліктами, запобігання їм та вирішення конфліктів під час партисипації, а саме: скликання, досягнення консенсусу, фасилітація, медіація, підходи до співпраці, коучинг конфліктів.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Достовірність результатів і висновків дослідження забезпечується чітко визначеною методологією, загальними та спеціальними методами наукового пізнання. З метою реалізації визначених мети та завдань у дисертаційному дослідженні використовувався комплекс взаємодоповнюючих та взаємопов'язаних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що зумовлено системним підходом. Зокрема, автором достатньо вдало застосовано *аналітичний і теоретико-концептуальний методи* – для аналізу теоретико-методологічних, організаційно-правових та функціональних засад партисипації у місцевому самоврядуванні; *структурно-функціональний* – для аналізу організаційного та процесуального забезпечення процесів виконання функцій самоврядування у публічному управлінні; *метод аналогії* – для розроблення категорійного апарату дослідження на основі міждисциплінарності категорійних ознак предмету дослідження; *прогностичний метод* – для визначення перспектив застосування партисипації у місцевому самоврядуванні; *процесний аналіз* – для дослідження процесів, пов'язаних із партисипацією у місцевому самоврядуванні.

Наукова новизна та висновки дисертації сформульовані чітко й конкретно, отримані на основі логічного та послідовного викладу матеріалу. Розділи дисертаційної роботи логічно взаємопов'язані між собою та структурно доповнюють один одного. Зазначене дозволяє зробити висновок про логічність, системність, послідовність і комплексність викладу матеріалу та про достатню обґрунтованість наукових положень, висновків і пропозицій дисертації. Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи забезпечується використанням широкої бази джерел, що включає праці вітчизняних і зарубіжних науковців, складається із 208 найменувань (з яких 87 – іноземне). Широкою є джерельна база законодавства України, нормативно-правові акти інших держав та міждержавних об'єднань.

Наукові завдання роботи вирішено шляхом формування теоретичних положень, розкриття актуальності теми дослідження, визначення мети та завдань, здійснення дослідження та формування висновків. Дисертаційна робота відповідає чинним вимогам до структури роботи та складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновку, списку використаних

джерел та додатків. У вступі розкрито актуальність, об'єкт і предмет, новизну та практичну значущість отриманих результатів наукового дослідження.

Обґрунтованість сформульованих положень, одержаних результатів і висновків забезпечується логічною структурованістю роботи, використання системного підходу та комплексу наукових методів. Методи дослідження відповідають сутності досліджуваного об'єкта та меті здійснюваного наукового пошуку. Сформульована дисертантом мета дослідження розкривається у проставлених завданнях і відповідних висновках. Дисертація логічно структурована, назви розділів і параграфів узгоджені з метою і завданнями. Об'єкт (процес здійснення місцевого самоврядування в Україні) і предмет (сукупність зв'язків та відношень, що формують організаційно-правові засади партисипації у місцевому самоврядуванні України) дослідження відповідають темі дисертації.

Таким чином, у дисертаційній роботі Ющука Романа Васильовича на тему «Організаційно-правові засади партисипації в місцевому самоврядуванні України» здійснені теоретичне узагальнення та вирішення наукового завдання щодо обґрунтування організаційно-правових засад партисипації у місцевому самоврядуванні, розроблення інноваційних підходів їх впровадження, визначення перспектив розвитку самого явища партисипації.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації

Наукова новизна отриманих результатів полягає у вирішенні актуального наукового завдання щодо обґрунтування організаційно-правових засад партисипації та впровадження їх у місцеве самоврядування України. Наукові висновки та результати конкретизовано у низці практичних рекомендацій.

Здобувачем *вперше* розроблено й запропоновано інноваційні підходи впровадження організаційно-правових засад партисипації у місцеве самоврядування України, які деталізовано сукупністю форм народовладдя та громадської участі в управлінні на місцевому рівні шляхом реалізації Концепції електронної участі та організаційних форм партисипації: місцевого референдуму, загальних зборів громадян, громадських слухань, внесення місцевої ініціативи на розгляд органу місцевого самоврядування, ініціювання створення органів самоорганізації населення та інших форм за допомогою інноваційних інструментів партисипації; *удосконалено* методологічну основу розвитку партисипації через використання оцінювання партисипаторної активності громадян у місцевому самоврядуванні за показниками електронної участі, зокрема за індексами EGDI, EPI, LOSI.

Відповідно, інноваційні інструменти забезпечення партисипації в місцевому самоврядуванні варто розглядати в межах системи інструментів учасницької демократії, які є обов'язковими для застосування в органах місцевого самоврядування та становлять основу інструментарію демократії участі в громадах, є базисом партисипативної демократії, її «*minimum minimum*». Неадекватність оцінки стану цієї основи містить загрози для продовження поширення народовладдя на рівні місцевого самоврядування, що

надзвичайно актуалізує потребу громадянського оцінювання стану поширеності обов'язкових інструментів партисипативної демократії у регіонах України.

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Одержані результати наукової роботи, сформульовані у дисертації Ющука Романа Васильовича на тему «Організаційно-правові засади партисипації в місцевому самоврядуванні України», мають високе практичне значення для сфери публічного управління та адміністрування, оскільки автором розроблено практичні рекомендації щодо впровадження партисипації в місцевому самоврядуванні України, зокрема через застосування: інноваційних інструментів партисипації, основних критеріїв та підвимірів електронної участі, способів взаємодії між громадянами та урядом, використання цифрових технологій, застосування методологічного підходу щодо розробки передумов партисипації, а саме: мети партисипації, результату партисипації, методології органів місцевого самоврядування України. Результати дисертаційної роботи впроваджено у роботі Волинської обласної ради, Ковельської районної військової адміністрації, Рівненської сільської ради, Ковельської районної ради Волинської області. Одержані теоретико-практичні положення, висновки й рекомендації дисертації варті уваги й застосування у подальших наукових дослідженнях, у формуванні освітніх програм науково-освітніх закладів, у практиці підвищення кваліфікації публічних службовців.

Повнота викладу положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковані в 11 наукових працях, у тому числі 4 – у наукових фахових виданнях України, 1 – в зарубіжному науковому виданні, 6 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Аналіз публікацій автора дозволяє зробити висновок, що основні положення, висновки та рекомендації дисертації викладені в опублікованих працях і повною мірою розкривають її зміст. Кількість публікацій відповідає вимогам до результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційного дослідження Ющука Романа Васильовича засвідчив їхню повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкта, предмета, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в дисертації.

Дисертація та оприлюднена анотація оформлені згідно з Вимогами до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 44, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Дисертаційне дослідження Ющука Романа Васильовича на тему «Організаційно-правові засади партисипації в місцевому самоврядуванні України» в цілому оцінюється позитивно. Водночас, враховуючи новизну досліджуваної теми для галузі публічного управління та адміністрування, варто вказати на окремі дискусійні положення дисертації та висловити деякі зауваження та пропозиції:

1) У представленій роботі серед основних методів наукового дослідження вказано *структурно-функціональний* – для аналізу організаційного та процесуального забезпечення процесів виконання функцій самоврядування у публічному управлінні (стор. 26 дис.), однак структурно у дисертації не представлено результати такого аналізу.

2) У науковій новизні вказано, що удосконалено організаційно-функціональні форми партисипації в місцевому самоврядуванні в Україні, зокрема у контексті ініціювання, організації, здійснення місцевого референдуму громадою на базовому рівні адміністративно-територіального устрою країни – в межах територіальної громади та врегулювання основ застосування електронних петицій (стор. 26 дис.). Систематизовано нормативні засади застосування електронних петицій в Україні (стор. 79 дис.). Водночас доцільно було би конкретизувати напрями покращення ефективності електронних петицій (зокрема, щодо підвищення освітньої компетентності громадян та розповсюдження інформації про можливості використання петицій; забезпечення більшої прозорості та швидкості розгляду петицій, зворотного зв'язку між громадянами та владними органами).

3) Аналізуючи нормативно-правове забезпечення здійснення партисипації в Україні (стор. 45 дис.), форми участі громадян в місцевому самоврядуванні України (стор. 82 дис.), автор достатньо акцентує увагу на важливих позиціях проекту Закону України «Про місцевий референдум», який врегулює питання організації та проведення місцевого референдуму, адже відсутність законодавчого механізму реалізації конституційного права громадян брати участь в управлінні державними справами через місцевий референдум (ст. 38 Конституції України) є істотною прогалиною вітчизняного законодавства. Водночас у контексті створення вітчизняного законодавства про референдуми слід враховувати не лише загальновизнані міжнародні стандарти, а й регіональні міжнародно-правові акти, зокрема Рекомендація ПАРЄ 1704 (2005) «Референдуми: на шляху до вироблення належної практики в Європі» розглядає референдуми як один з інструментів, що дає громадянам можливість брати участь у процесі вироблення рішень.

4) Заслуговує на увагу авторський підхід до визначення правової основи поняття «територіальна громада» як суб'єкта партисипації у місцевому самоврядуванні; класифікації громадських об'єднань; визначення організаційних форм партисипації у місцевому самоврядуванні. Водночас доцільно, на нашу думку, ці висновки посилити, враховуючи європейські норми та відповідні позитивні напрацювання країн ЄС щодо участі громадян в

місцевому управлінському житті, зміщення наголосу з односпрямованого функціонального підходу до інтеракції в Україні, що дозволить розглядати процес публічного управління як результат комплексної взаємодії між суб'єктами місцевого самоврядування.

5) У роботі частково розкрито загальноєвропейський набір законодавчих цілей для сільських регіонів, зокрема через дорадчі демократичні процеси в контексті публічних дебатів. Автор відзначає також відсутність європейської сільської ідентичності та спільної основи для сільської політики ЄС, демографічні зміни, напругу, пов'язану з імміграцією, поляризацією, соціальною ізоляцією та дискримінацією. Виникає питання: чи існують глобальні механізми для вирішення зазначеної проблематики та яка перспектива їх застосування, зокрема в питаннях розвитку сільських регіонів, забезпечення принципу рівності, інклюзії тощо?

6) У дослідженні автором відзначено успіх ініціативи електронного урядування (стор. 113–115 дис.), що значною мірою залежить від рівня е-участі та варіюється залежно від покоління. Водночас залишаються не в повній мірі обґрунтованими питання: яким чином розвиток електронного урядування сприяє покращенню урядових рішень, підвищенню довіри та підвищенню підзвітності, прозорості та співпраці з громадськістю, такою як громадяни, НУО та компанії приватного сектору? Які можливі загрози та перспективи розкриті чи потребують розкриття в контексті розвитку партисипації в місцевому самоврядуванні? У даному контексті актуально було б здійснити дослідження, присвячені ініціативам уряду щодо використання соціальних мереж як засобу комунікації між громадянами та урядом.

7) Слід відзначити авторський підхід до аналізу інноваційних інструментів забезпечення партисипації в місцевому самоврядуванні (стор. 160–179 дис.), у процесі якого автором наведено низку конкретних інструментів, їх опис, ресурсне забезпечення, проаналізовано переваги та проблеми, пов'язані з застосуванням інструментів, представлено принципи їх успішного використання. Водночас у зв'язку з різноманітністю наведених інструментів, доцільним видається здійснити їх систематизацію, розподілити за певними критеріями, сформулювати базові принципи застосування. Також враховуючи авторські розробки здебільшого методологічного характеру у зазначеному підрозділі було б логічно навести практичну апробацію методик, вказати на можливість та ефективність їх застосування на місцевому рівні тощо.

Зазначені зауваження та пропозиції мають в основному рекомендаційний характер, впливають зі складності досліджуваної теми та окреслюють перспективні напрями подальших наукових розробок з питань формування системи демократичного, відкритого врядування, яка дозволяє громадянам брати участь у плануванні та прийнятті рішень органами влади та місцевого самоврядування і передбачає, що потреби громадян враховуються відповідно до принципів підзвітності та прозорості.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Ющука Романа Васильовича на тему «Організаційно-правові засади партисипації в місцевому самоврядуванні України» є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Актуальність обраної теми дослідження, обґрунтованість наукових положень, висновків і запропонованих автором рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність, достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях свідчать про глибоку наукову самостійність автора, високий рівень підготовленості дослідження. Одержані автором результати забезпечують розв'язання актуального наукового завдання в галузі науки «Публічне управління та адміністрування», яке полягає в обґрунтуванні організаційно-правових засад партисипації та впровадження їх у місцеве самоврядування України. Дисертаційна робота Ющука Романа Васильовича на тему «Організаційно-правові засади партисипації в місцевому самоврядуванні України» відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор Ющук Роман Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління, професор,
заслужений працівник освіти України,
професор кафедри регіональної політики
Навчально-наукового інституту публічного
управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Анатолій РАЧИНСЬКИЙ

Підпис А.П. Рачинського
засвідчую:

Директор Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук

Лариса КОМАХА